დისკრიმინაციული მოტივით სიცოცხლის მოსპობის შემთხვევების გამოძიების მარეგულირებელი კანონმდებლობა და პრაქტიკა საქართველოში

კონსტანტინე კორკელია

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის პროფესორი, გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის წევრი*

https://orcid.org/0009-0007-6533-2603

I. შესავალი

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლით გათვალისწინებული სიცოცხლის უფლების დაცვის პოზიტიური ვალდებულება ვრცელდება დისკრიმინაციული მოტივით სიცოცხლის მოსპობის შემთხვევების გამოძიებაზე. გარდა იმისა, რომ სახელმწიფომ უნდა დაადგინოს დისკრიმინაციული მოტივით სიცოცხლის მოსპობის შემთხვევების გამოძიების მარეგულირებელი კანონმდებლობა, მას ასევე ეკისრება ვალდებულება, გაატაროს ღონისძიებები დისკრიმინაციული მოტივით სიცოცხლის მოსპობის შემთხვევების გამოძიების ჩასატარებლად.

ნაშრომის მიზანია, გაანალიზდეს დისკრიმინაციული მოტივით სიცოცხლის მოსპობის შემთხვევების გამოძიების მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სტანდარტებთან. ამ ანალიზის საფუძველზე

* ნაშრომში ასახული მოსაზრებები არის ავტორისეული და არ გამოხატავს გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის პოზიციას.

გაკეთდება დასკვნები და გამოითქმება რეკომენდაციები საქართველოს კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შემდგომი გაუმჯობესების შესახებ.

II. ადამიანის უფლებათა ევროპული სტანდარტები

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით, სახელმწიფოს ეკისრება ვალდებულება, განსაკუთრებული ძალისხმევით აწარმოოს გამოძიება, როდესაც საქმე ეხება სიცოცხლის მოსპობას დისკრიმინაციული მოტივით. თუ სიცოცხლის მოსპობა განპირობებული იყო დისკრიმინაციული მოტივით, სახელმწიფომ განსაკუთრებული ძალისხმევით უნდა წარმართოს ასეთი საქმის გამოძიება და მუდმივად ხაზი გაუსვას საზოგადოებაში რასიზმის დაგმობის, ასევე უმცირესობათა ნდობის შენარჩუნების აუცილებლობას, რომ სახელმწიფო დაიცავს მათ რასისტული ძალადობის საფრთხისაგან.[1]

საქმე *„ნაჩოვა და სხვები ბულგარეთის წინააღმდეგ“* ეხებოდა სამხედრო პოლიციის მიერ ბოშა წარმოშობის ორი პირის სიცოცხლის მოსპობას, რომლებმაც უნებართვოდ დატოვეს სავალდებულო სამხედრო სამსახური.[2] ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა შემდეგი:

> „როდესაც არსებობს ეჭვი, რომ რასობრივმა დამოკიდებულებამ გამოიწვია ძალადობრივი აქტი, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ოფიციალური გამოძიება *წარიმართოს ძალისხმევით* და *მიუკერძოებლობით*, საზოგადოებაში რასიზმის დაგმობის მუდმივი ხაზგასმის საჭიროების გათვალისწინებით, ისევე, როგორც იმისათვის, რათა შენარჩუნდეს

[1] Menson v. the United Kingdom [ECtHR], App. No. 47916/99, 6 May 2003; ასევე იხ., Skinner, 2019, 106.

[2] Nachova and Others v. Bulgaria [ECtHR], App. Nos. 43577/98 and 43579/98, 6 July 2005.

> უმცირესობების ნდობა ხელისუფლების უნარის მიმართ, რომ მათ დაიცავენ რასისტული ძალადობის საფრთხისაგან."[3]

საქმე *„ანგელოვა და ილიევი ბულგარეთის წინააღმდეგ"* ეხებოდა ბოშა წარმოშობის 28 წლის მამაკაცს, რომელსაც თავს დაესხა მოზარდთა ჯგუფი და მიაყენა სასიკვდილო ჭრილობები. პოლიციის თავდაპირველი მოქმედება იყო მყისიერი, მაგრამ გამოძიება გართულდა ერთ-ერთი ეჭვმიტანილის მტკიცების გამო, რომ თავდასხმა იყო რასობრივად მოტივირებული. რამდენიმე პირმა შეცვალა ჩვენება. ამის შემდეგ გამოძიება შეჩერდა და თითქმის ოთხი წლის განმავლობაში არ გადადგმულა რაიმე ნაბიჯი გამოძიების კუთხით. არც სახელმწიფოს განუმარტავს ამ ხნის განმავლობაში პასიურობის მიზეზი. ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოპასუხე სახელმწიფომ ვერ დააკმაყოფილა ვალდებულება, სათანადოდ გამოეძია საქმე და მოეხდინა სისხლისსამართლებრივი დევნა მკვლელობის ჩამდენი პირების მიმართ. ვინაიდან ამ საქმეში გამოიკვეთა რასობრივი ელემენტი, ევროპულმა სასამართლომ განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა ამ ტიპის საქმეებზე და მიუთითა, რომ, როდესაც თავდასხმა არის რასობრივად მოტივირებული, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, გამოძიება წარიმართოს ძალისხმევითა და მიუკერძოებლობით. საბოლოოდ, სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-2 მუხლის დარღვევა საპროცესო ნაწილში.[4]

საქმე *„ციორკანი და სხვები რუმინეთის წინააღმდეგ"* ეხებოდა ბოშა წარმოშობის, რუმინეთის 37 მოქალაქის სარჩელს. ისინი ამტკიცებდნენ, რომ პოლიციამ გამოიყენა სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი ძალა მოქალაქეების (მათ შორის, სუზანა ციორკანის მი-

---

[3] იქვე, para. 157; ასევე, Menson v. the United Kingdom [ECtHR], App. No. 47916/99, 6 May 2003; Gjikondi and Others v. Greece [ECtHR], 21 December 2017, para 118. იხ., O'Boyle, 2015, 219; Guler, 2017, 363; Florczak-Wator, 2017, 50.

[4] Angelova and Iliev v. Bulgaria [ECtHR], App. No. 55523/00, 26 July 2007, para. 98.

მართ), რომლებსაც მიადგათ ზიანი, მათ შორის, ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენების შედეგად. მიუხედავად იმისა, რომ პოლიციის მოქმედების შედეგად მოსარჩელეებს არ მოესპოთ სიცოცხლე, გამოყენებული ძალის ხარისხის გამო, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მე-2 მუხლის დარღვევა.[5]

დისკრიმინაციული მოტივით ჩადენილი დანაშაულის გამოძიებასთან დაკავშირებით ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა შემდეგი:

> „როდესაც წარმოებს ძალადობრივი შემთხვევების გამოძიება, სახელმწიფო ხელისუფლებას ეკისრება დამატებითი ვალდებულება, გადადგას ყველა გონივრული ნაბიჯი, რათა ნიღაბი ჩამოხსნას ნებისმიერ რასისტულ მოტივს და დაადგინოს, შეასრულა თუ არა ეთნიკურმა სიძულვილმა ან ცრურწმენამ რაიმე როლი ამ მოვლენებში. რასობრივ ნიადაგზე მომხდარი ძალადობისა და სისასტიკის განხილვა თანაბრად იმ საქმეებთან, რომლებსაც არ გააჩნია რასისტული ქვეტექსტი, იქნებოდა თვალის დახუჭვა მოქმედებათა კონკრეტული ხასიათის მიმართ, რომელიც განსაკუთრებით გამანადგურებელია ძირითადი უფლებებისათვის. არსებითად სხვადასხვა სიტუაციის განსხვავებულად მართვის გაუთვალისწინებლობამ შეიძლება განაპირობოს გაუმართლებელი მოპყრობა, რაც შეუთავსებელია კონვენციის მე-14 მუხლთან.“[6]

საქმე *„თერშანა ალბანეთის წინააღმდეგ“* ეხებოდა 2009 წელს მოსარჩელეზე თავდასხმას მჟავის გამოყენებით, რაც, მოსარჩელის აზრით, ჩაიდინა მისმა ყოფილმა ქმარმა. მოსარჩელე ამტკიცებდა, გარდა იმისა, რომ ალბანეთის ხელისუფლებამ ვერ უზრუნველყო მისი დაცვა თავდასხმისაგან, მან არ ჩაატარა საქმის ეფექტიანი

[5] Ciorcan and Others v. Romania [ECtHR], App. Nos. 29414/09 and 44841/09, 27 January 2015.

[6] იქვე, para. 158; ასევე, Stoyanova v. Bulgaria [ECtHR], App. No. 56070/18, 14 June 2022, para. 64.

გამოძიება სამართალდამრღვევის იდენტიფიცირების, დევნისა და დასჯისათვის. ევროპულ სასამართლოს უნდა შეეფასებინა, ჩატარებულმა გამოძიებამ დააკმაყოფილა თუ არა კონვენციის მე-2 მუხლით გათვალისწინებული საპროცესო მოთხოვნები. ამისათვის მან შეისწავლა, ზოგადად, ალბანეთში ქალთა მიმართ არსებული მდგომარეობა, რომელიც არასახარბიელოდ მიიჩნია და ხაზი გაუსვა, რომ ქალთა მიმართ ძალადობა ალბანეთში ფართოდ გავრცელებული პრობლემა იყო. სასამართლო ამას ადასტურებდა არაერთი საერთაშორისო ანგარიშით, რომელთა მიხედვით, ქალთა მიმართ ძალადობის ფაქტები ხშირად გაუხმაურებელი რჩებოდა, გამოძიება და სისხლისსამართლებრივი დევნა კი არასაკმარისად ხდებოდა, ისევე, როგორც ქვეყანაში არასაკმარისად უფარდებდნენ სასჯელს ამ დანაშაულისათვის. ამ ანგარიშების თანახმად, პოლიციისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანოები ავლენდნენ არაეფექტიან დამოკიდებულებას ქალთა მიმართ ძალადობასთან დაკავშირებით, რაც განპირობებული იყო „სოციალური განწყობითა და კულტურული ღირებულებებით“ და ქალთა მიმართ ძალადობის ჩამდენი პირებისადმი ჩამოყალიბებული შემწყნარებლობით ან დაუსჯელობის გარემოთი. სასამართლოს აზრით, თავდასხმის დრო ალბანეთში არსებობდა ქალთა მიმართ ძალადობისადმი ზოგადად ხელსაყრელი გარემო. მისი შეფასებით, როდესაც თავდასხმა ხდება ასეთ გარემოში, გამოძიებას ენიჭება კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა, ხოლო საგამოძიებო ორგანოები უნდა მოქმედებდნენ კიდევ უფრო გულმოდგინედ გამოძიების წარმოებისას, რათა უზრუნველყონ სიცოცხლის უფლების დაცვისაკენ მიმართული ეროვნული კანონმდებლობის ეფექტიანი აღსრულება.[7]

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ გამოძიება მჟავის გამოყენებით თავდასხმის შესახებ დაიწყო პროკურორმა და მან ჩა-

[7] Tershana v. Albania [ECtHR], App. No. 48756/14, 4 August 2020.

ატარა რამდენიმე საგამოძიებო მოქმედება მოსარჩელის ყოფილი ქმრის წინააღმდეგ. ასევე ჩატარდა რამდენიმე საგამოძიებო მოქმედება, მათ შორის, თავდასხმის მიმდებარე ტერიტორიაზე შეისწავლეს ორი ბანკის ვიდეოკამერების ჩანაწერები. მიუხედავად ამისა, ხელისუფლებას არ დაუდგენია კონტეინერში და მოსარჩელის სამოსზე აღმოჩენილი ნივთიერების ბუნება. არც ქიმიური და ტოქსიკოლოგიური საექსპერტო დასკვნა მომზადებულა, რადგან შესაბამის სამსახურებს არ ჰქონდათ სპეციალური აღჭურვილობა ან მათ კომპეტენციაში არ შედიოდა ასეთი ანგარიშების მომზადება. სასამართლომ ვერ გაიზიარა პოზიცია, რომ ამ საქმისათვის უდიდესი მნიშვნელობის მქონე საგამოძიებო მოქმედება, კერძოდ, საექსპერტო დასკვნის მომზადება, რომელიც მოსარჩელეზე თავდასხმის დროს გამოყენებული ნივთიერების იდენტიფიცირებას მოახდენდა, არ განხორციელებულა სათანადო სისწრაფითა და ძალისხმევით.[8] ეროვნულ ორგანოებს უნდა განესაზღვრათ კომპეტენციის საკითხები ან სპეციალიზებული დაწესებულებები, რომლებიც გაატარებდნენ საპროცესო ღონისძიებებს, რომლებიც იქნებოდა გადამწყვეტი გამოძიების წინსვლისა და კონვენციის მე-2 მუხლით გათვალისწინებული საპროცესო ვალდებულებების შესასრულებლად.

ევროპული სასამართლოს პოზიციით, მოსარჩელეზე თავდასხმის გარემოებებს, რომელთა მახასიათებელია ძალადობა გენდერული ნიშნით, უნდა მიეცა სტიმული იმისათვის, რომ საგამოძიებო მოქმედებები ხელისუფლებას ჩაეტარებინა განსაკუთრებული გულმოდგინებით. სასამართლოს აზრით, როდესაც არსებობს ეჭვი, რომ თავდასხმა შეიძლება იყოს გენდერულად მოტივირებული, მეტად მნიშვნელოვანია, გამოძიება წარიმართოს განსაკუთრებული ძალისხმევით.[9]

[8] იქვე, para. 159.
[9] იქვე, para. 160.

ევროპული სასამართლოს შეფასებით, საქმეზე მიღებულმა საბოლოო გადაწყვეტილებამ გამოძიების შეჩერების შესახებ, რომელიც არ საჩივრდებოდა, არ გასცა ზუსტი პასუხი კითხვას კონტეინერში და მოსარჩელის სამოსზე აღმოჩენილი ნივთიერების ბუნების შესახებ. ამასთანავე, მიუხედავად იმისა, რომ მოსარჩელე მრავალგზის დაინტერესდა გამოძიების მიმდინარეობით, მას საპასუხოდ არ მიუღია რაიმე ინფორმაცია ან დოკუმენტები. შესაბამისად, მოსარჩელეს არ შეეძლო, ეჭვის ქვეშ დაეყენებინა არცერთი საგამოძიებო მოქმედება ან მოეთხოვა ხელისუფლებისაგან, რომ მას გაეტარებინა სხვა ღონისძიებები. იდენტიფიცირებული დამნაშავის არარსებობის პირობებში მოსარჩელე ვერც ზიანის ანაზღაურებას შეძლებდა.[10] აქედან გამომდინარე, სასამართლოს აზრით, ჩატარებული გამოძიება არ იყო ეფექტიანი პასუხი მჟავით თავდასხმის შემთხვევის საქმეზე. საბოლოოდ, დადგინდა კონვენციის მე-2 მუხლის დარღვევა საპროცესო ნაწილში.[11]

ევროპული სასამართლოს პრაქტიკამ ნათელი მოჰფინა, რომ დისკრიმინაციული მოტივით ჩადენილ დანაშაულებზე სახელმწიფოს საპროცესო ვალდებულება ვრცელდება სამართალწარმოებაზე სასამართლოში, რომლის მიზანია დამნაშავისათვის შესაბამისი სასჯელის შეფარდება.[12]

საქმე *„სტოიანოვა ბულგარეთის წინააღმდეგ“* ეხებოდა დისკრიმინაციული მოტივით ჩადენილ მკვლელობას, რომელიც ბულგარეთის სისხლის სამართლის კანონმდებლობით არ მიიჩნეოდა დამამძიმებელ გარემოებად. საქმის გარემოებები შემდეგი იყო: 2008 წელს სამი მამაკაცი თავს დაესხა მოსარჩელის შვილს, რადგან იფიქრეს,

[10] იქვე, para. 161.

[11] იქვე, para. 162.

[12] Guide on Article 2 of the European Convention on Human Rights, Council of Europe, 25 February 2025, 43-44. https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_2_eng

რომ იგი გამოიყურებოდა ჰომოსექსუალივით, ცემეს და დაახრჩვეს. მანამდე ეს პირები სხვებს დაესხნენ თავს, ამავე მიზეზით. ორ მათგანს შეეფარდა სასჯელი კანონმდებლობით გათვალისწინებულ ისეთ დამამძიმებელ გარემოებაში დანაშაულის ჩადენისათვის, როგორიცაა, განსაკუთრებული სისასტიკით ჩადენილი დანაშაული.[13] მიუხედავად დანაშაულის ჩადენის დისკრიმინაციული მოტივებისა, ეროვნულმა სასამართლოებმა არ განიხილეს ის დამატებით დამამძიმებელ გარემოებად, ვინაიდან ბულგარეთის სისხლის სამართლის კოდექსი ამას არ ითვალისწინებდა.[14]

აქედან გამომდინარე, ევროპულ სასამართლოს უნდა განეხილა, ბულგარეთის სისხლის სამართლის კანონმდებლობა და მისი გამოყენების პრაქტიკა ეროვნული სასამართლოების მიერ შესაძლებელს ხდიდა თუ არა, სათანადო რეაგირება მოეხდინა დისკრიმინაციული მოტივებით ჩადენილ დანაშაულზე. ბულგარეთის სისხლის სამართლის კანონმდებლობის მიხედვით, მსხვერპლის მიმართ შეუწყნარებლობით ჩადენილი მკვლელობა, მისი სექსუალური ორიენტაციის გამო, არ მიიჩნეოდა „დამამძიმებელ" გარემოებად და არ განიხილავდა მას უფრო მძიმე დანაშაულად დისკრიმინაციული მოტივების საფუძველზე.[15]

ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა: მართალია, ეროვნულმა სასამართლოებმა არაორაზროვნად დაადგინეს, რომ მოსარჩელის შვილზე თავდასხმა მოტივირებული იყო თავდამსხმელთა შეუწყნარებლობით იმ პირების მიმართ, რომლებიც აღიქმებოდნენ ჰომოსექსუალებად, ეროვნულ სასამართლოებს არ განუსაზღვრავს, რომ ამ გარემოებას ჰქონდა რაიმე ხელშესახები სამართლებრივი შედეგი.[16] ამის მიზეზი არის ის, რომ სისხლის სამართლის კანონმდებლობა არ ანიჭებდა სასამართლოებს ამის შესაძლებლობას. საბოლოოდ,

[13] მათ შეეფარდათ 10 წლით და 4.5 წლით თავისუფლების აღკვეთა.

[14] Stoyanova v. Bulgaria [ECtHR], App. No. 56070/18, 14 June 2022.

[15] იქვე, para.70.

[16] იქვე, para. 73.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა ევროპული კონვენციის მე-14 მუხლი, მე-2 მუხლთან ერთად.[17]

საქმე *„ლაკატოსოვა და ლაკატოსი სლოვაკეთის წინააღმდეგ“* ეხებოდა 2012 წელს ბოშური ოჯახის ჩაცხრილვას პოლიციელის მიერ, რომელიც იმ მომენტში არ ასრულებდა სამსახურებრივ მოვალეობას. ამ შემთხვევის შედეგად ორმა მოსარჩელემ, რომლებიც ცოლ-ქმარი იყვნენ, მნიშვნელოვანი ზიანი განიცადა, ხოლო მათი ოჯახის სამი წევრი გარდაიცვალა. პოლიციის ოფიცრის დაკითხვის დროს მან განაცხადა, რომ ის ფიქრობდა ბოშა ხალხის წინააღმდეგ „გამკლავების“ „რადიკალურ გადაწყვეტილებაზე“. მოსარჩელეები ამტკიცებდნენ, რომ სახელმწიფომ ვერ მოახერხა ეფექტიანი გამოძიების ჩატარება, რომელიც პასუხს გასცემდა კითხვაზე, მოხდა თუ არა ოჯახზე თავდასხმა რასობრივი ნიშნით.[18]

ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ ხაზი გაუსვა, რომ

> „სახელმწიფოს აქვს დამატებითი ვალდებულება, გადადგას ყველა გონივრული ნაბიჯი, რათა ფარდა ახადოს ნებისმიერ რასისტულ მოტივს და დაადგინოს, შეასრულა თუ არა რაიმე როლი ეთნიკურმა სიძულვილმა ან ცრურწმენამ. რასობრივ ნიადაგზე ჩადენილ ძალადობასა და სისასტიკესთან დაკავშირებული საქმეებისა და რასობრივი სარჩულის გარეშე ჩადენილი ძალადობის ერთნაირად განხილვა უნდა ჩაითვალოს თვალის დახუჭვად ასეთი აქტების სპეციფიკურ ბუნებაზე, რაც განსაკუთრებით საზიანოა ძირითადი უფლებებისათვის. არსებითად განსხვავებული გარემოებების ერთნაირად განხილვა უნდა იქნეს მიჩნეული კონვენციის მე-14 მუხლთან შეუთავსებელ გაუმართლებელ მოპყრობად.“[19]

[17] იქვე, para. 76.

[18] Lakatošová and Lakatoš v. Slovakia [ECtHR], App. No. 655/16, 11 December 2018.

[19] იქვე, para. 75.

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა), კონვენციის მე-2 მუხლთან ერთად, რადგან, ამ საქმესთან დაკავშირებით არსებობდა დამაჯერებელი ინფორმაცია, რომლის გამოც სახელმწიფოს უნდა წარემართა გამოძიება რასისტული მოტივის საფუძველზე.[20] სასამართლოს აზრით, ამ საქმეში სახელმწიფომ ვერ შეძლო, საგულდაგულოდ ემსჯელა რასიზმის ძლიერ მანიშნებელზე, როგორიცაა, პოლიციის ოფიცრის იმედგაცრუება, რომ მან ვერ შეძლო, დაემყარებინა საზოგადოებრივი წესრიგი ბოშებთან მიმართებით. ამასთანავე, პოლიციის ოფიცერს ბრალი არ წარუდგინეს რასობრივად მოტივირებული დანაშაულის ჩადენისათვის და საბრალდებო დასკვნაში პროკურორს საერთოდ არ განუხილავს რასისტული მოტივი, როგორც დამამძიმებელი გარემოება.[21]

III. დისკრიმინაციული მოტივით სიცოცხლის მოსპობის შემთხვევების გამოძიება საქართველოში

1. კანონმდებლობა

საქართველოში დისკრიმინაციული მოტივით ჩადენილ დანაშაულს აწესრიგებს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 109-ე მუხლის (განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებაში) „ზ“ ქვეპუნქტი, რომელიც ითვალისწინებს განზრახ მკვლელობას ისეთი დისკრიმინაციული საფუძვლით, როგორიცაა, რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობა და სისხლის სამართლის კოდექსის 53[1]-ე მუხლი, რომელიც პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევს კოდექსით გათვალისწინებული ყველა შესაბამისი დანაშაულის ჩადენას რასის, კანის ფერის, ენის,

[20] იქვე, para. 85.

[21] ასევე იხ., Angelova and Iliev v. Bulgaria [ECtHR], App. No. 55523/00, 26 July 2007.

სქესის, სექსუალური ორიენტაციის, ქალისა და მამაკაცის თანასწორობის შეუწყნარებლობის გამო, გენდერული იდენტობის, ასაკის, რელიგიის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულების, შეზღუდული შესაძლებლობის და სხვა საფუძვლით.

აქედან გამომდინარე, საქართველოს კანონმდებლობა ადგენს სამართლებრივ საფუძველს, რომლის მიხედვით, გამოძიება უნდა ჩატარდეს დისკრიმინაციის მოტივით სიცოცხლის მოსპობის ფაქტის (ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა დანაშაულის) მიმართ. ასეთი მიდგომა შეესაბამება ევროპული კონვენციის სტანდარტს.

2. პრაქტიკა

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა რამდენიმე საქმე საქართველოს მიმართ, რომელიც ეხებოდა დისკრიმინაციული მოტივით სიცოცხლის მოსპობას. საქმეზე – *„თხელიძე საქართველოს წინააღმდეგ“*, რომელიც ეხებოდა მოსარჩელის შვილის მკვლელობას პარტნიორი მამაკაცის მიერ, ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ, მართალია, უბედურ შემთხვევამდე ექვსი თვის განმავლობაში მოსარჩელემ და მისმა შვილმა, სულ მცირე, შვიდჯერ მიმართეს პოლიციას დახმარებისათვის, სახელმწიფოს არ დაუწყია სისხლის სამართლის გამოძიება და არ ყოფილა გამოცემული შემაკავებელი ორდერი.[22]

სასამართლოს შეფასებით, სამართალდამცავი ორგანოების უმოქმედობა იყო ოჯახში ძალადობის მსხვერპლის გარდაცვალების ერთ-ერთი მიზეზი. ვინაიდან სახელმწიფომ იცოდა ან უნდა სცოდნოდა მსხვერპლისთვის არსებული მაღალი საფრთხის შესახებ, თუ პოლიცია ვერ შეასრულებდა საკუთარ მოვალეობებს, სასამართლომ მიიჩნია, რომ პოლიციის გულგრილობა გასცდა უბრალო შეცდომას ან დაუდევრობას. ამასთან, პროკურატურამ

[22] Tkhelidze v. Georgia [ECtHR], App. No. 33056/17, 8 July 2021.

უგულებელყო მოსარჩელის არაერთი საჩივარი და არ გამოიჩინა ძალისხმევა, რათა მოეხდინა პოლიციელების იდენტიფიცირება, დაეკითხა ისინი და დაედგინა მათი პასუხისმგებლობა იმის გამო, რომ სათანადოდ ვერ უპასუხეს გენდერული ნიშნით ძალადობის არაერთ შემთხვევას, რაც, საბოლოოდ, მსხვერპლის მკვლელობით დასრულდა.[23] საბოლოოდ, ქალთა მიმართ ჩადენილ ძალადობასთან დაკავშირებული დისკრიმინაციული მოტივების გათვალისწინებით, ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ არსებობდა მწვავე საჭიროება, ჩატარებულიყო გამოძიება გენდერული ნიშნით დისკრიმინაციისა და წინასწარი განწყობის შესაძლო არსებობის შესახებ, რაც ასევე იყო პოლიციის სავარაუდო უმოქმედობის განმსაზღვრელი ფაქტორი. ამის გამო სასამართლომ მიიჩნია, რომ დაირღვა კონვენციის მე-2 მუხლის საპროცესო ვალდებულება, მე-14 მუხლთან ერთობლიობაში.[24]

საქმეზე – *„A და B საქართველოს წინააღმდეგ“*, რომელიც ეხებოდა პოლიციის ოფიცრის მიერ თავისი პარტნიორის (C) სიცოცხლის მოსპობას, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ, მართალია, სახელმწიფომ იცოდა C-ის სიცოცხლისათვის შექმნილი რეალური და მყისიერი საფრთხის შესახებ, მან არ გაატარა შემაკავებელი ღონისძიებები, რომლებიც უზრუნველყოფდა პირის დაცვას. ევროპულმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა იმ გარემოებაზე, რომ სამართალდამცავი ორგანოების პასიურობა კიდევ უფრო შემაშფოთებელი იყო იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ მოძალადე თავად იყო პოლიციის ოფიცერი, რომელიც თავის სამსახურებრივ უფლებამოსილებას ბოროტად იყენებდა C-ის წინააღმდეგ.[25]

ევროპულმა სასამართლომ შეშფოთებით აღნიშნა, რომ კომპეტენტური საგამოძიებო ორგანო არ ცდილობდა პასუხისმგებლობის

[23] იქვე, para. 60.

[24] იქვე.

[25] A and B v. Georgia [ECtHR], App. No. 73975/16, 10 February 2022.

დადგენას გენდერული ძალადობის მიმართ პოლიციის თანამშრომლების მხრიდან სათანადო რეაგირების არარსებობის გამო და არ მიიჩნია საჭიროდ, მოსარჩელეებისათვის მიენიჭებინა დაზარალებულის სტატუსი. საქმის შესაბამისი გარემოებების გათვალისწინებით, რომლებიც მიუთითებდა შესაძლო გენდერულ დისკრიმინაციაზე, ევროპულმა სასამართლს შეფასებით, არსებობდა გადაუდებელი საჭიროება, ჩატარებულიყო გამოძიება სამართალდამცავების რეაგირებასა და მათ უმოქმედობაზე, რომელიც შეიძლება მოტივირებული ყოფილიყო გენდერული დისკრიმინაციით, C-ის საჩივრების მიმართ.[26] საბოლოოდ, ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-2 მუხლი საპროცესო ნაწილში, მე-14 მუხლთან ერთობლიობაში.[27]

საქართველოში დისკრიმინაციული მოტივით ჩადენილი დანაშაულის გამოძიების პრაქტიკას ასახავს საქართველოს სახალხო დამცველის ზოგადი წინადადება დისკრიმინაციის თავიდან აცილებისა და მის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხზე, რომლითაც მან მიმართა საქართველოს პროკურატურასა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს: „საქართველოს სახალხო დამცველმა 2015-2017 წლებში … შეისწავლა 30-ზე მეტი ფაქტი, რომლებიც ეხებოდა რელიგიის, ეთნიკური წარმომავლობის, სექსუალური ორიენტაციისა თუ გენდერული იდენტობის საფუძველზე ჩადენილი სავარაუდო სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულების გამოძიების პროცესში არსებულ ხარვეზებს. კერძოდ, პრობლემას წარმოადგენდა სავარაუდო სიძულვილის მოტივის გამოკვეთის მიზნით ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედებების ეფექტიანობა“[28].

---

[26] იქვე, para. 44.

[27] Gaidukevich v. Georgia [ECtHR], App. No. 38650/18, 15 June 2023.

[28] იხ., საქართველოს სახალხო დამცველის ზოგადი წინადადება დისკრიმინაციის თავიდან აცილებისა და მის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხზე, 1, <https://ombudsman.ge/res/docs/2019040915215164046.pdf> [25.09.2024]

თავის ზოგად წინადადებაში სახალხო დამცველმა აღნიშნა:

„[მის] წარმოებაში არსებული საქმეებიდან ირკვევა, რომ უმეტეს შემთხვევაში, სავარაუდო სიძულვილის მოტივი საგამოძიებო ორგანოების ყურადღების მიღმა რჩება, რაც აკნინებს სავარაუდო დანაშაულის მნიშვნელობას. სახალხო დამცველის წარმოებაში არსებული საქმეები, ერთი მხრივ, მოიცავს სავარაუდო დისკრიმინაციული მოტივით ჩადენილ დანაშაულებს, რომელზეც გამოძიების მიმდინარეობისას სიძულვილის მოტივი არ გამოიკვეთა, შემდეგ კი გამოძიება გაგრძელდა ან შეწყდა, ასევე საქმეებს, რომელზეც გამოძიება, დანაშაულის ნიშნების არარსებობის გამო, არ დაწყებულა. მეორე მხრივ კი სახალხო დამცველი შეისწავლის სამართალდამცავთა მხრიდან სავარაუდო დისკრიმინაციული მოტივით განხორციელებულ ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფის ფაქტებს.“[29]

სახალხო დამცველის ინფორმაციით, სავარაუდო დანაშაულების დიდი ნაწილი, რომლის გამოძიების პროცესში, საგამოძიებო ორგანოების ინფორმაციით, დისკრიმინაციული საფუძველი არ გამოიკვეთა, შემდეგ კი გამოძიება გაგრძელდა, შეწყდა, ან, დანაშაულის ნიშნების არარსებობის გამო, არ დაწყებულა, შეეხება იეჰოვას მოწმეების წინააღმდეგ ჩადენილ როგორც ძალადობრივ, ისე სხვა სახის ქმედებებს.[30]

სახალხო დამცველი თავის ზოგად წინადადებაში ასევე ამახვილებს ყურადღებას ლგბტ+ თემის წარმომადგენელთა მიმართ სავარაუდო სიძულვილით ჩადენილი ფაქტების გამოძიებაზე. საგამოძიებო ორგანოს ცნობით, მცდელობის მიუხედავად, დისკრიმინაციული მოტივი არ გამოკვეთილა, ან, დანაშაულის ნიშნების

[29] იქვე, 2.
[30] იქვე.

არარსებობის გამო, გამოძიება არ დაწყებულა, თუმცა, ბუნდოვანი რჩება, თუ რა საგამოძიებო მოქმედებები ჩატარდა ასეთი მოტივის იდენტიფიცირების მიზნით. მაგალითად, 2016 წლის ოქტომბერში ტრანსგენდერ ქალზე განხორციელებული სასიკვდილო თავდასხმის შემდეგ, საქართველოს პროკურატურიდან სახალხო დამცველს ეცნობა, რომ საქმეში სიძულვილის მოტივი არ იკვეთებოდა.[31]

მართალია, სახალხო დამცველის ზოგადი წინადადება ასახავს რამდენიმე წლის წინანდელ მდგომარეობას, ბოლო წლებში მდგომარეობა ნაწილობრივ გაუმჯობესდა.[32] კერძოდ, პრაქტიკის მიმოხილვა ადასტურებს, რომ ბოლო წლებში გამოძიება შედარებით ხშირად გამოკვეთს დისკრიმინაციულ მოტივს. ამის დასტურია კესარია აბრამიძის მკვლელობა, რომელზეც გამოძიება მიმდინარეობს სსკ-ის 109-ე მუხლის „თ“ და „მ“ პუნქტებით.[33]

აქედან გამომდინარე, თუ მკვლელობის განმაპირობებელი ფაქტორი შეიძლება იყოს დისკრიმინაციული მოტივით ჩადენილი დანაშაული, აუცილებელია, რომ გამოძიებამ გამოკვეთოს ასეთი მოტივი და ამ კუთხით წარმართოს გამოძიება. ეს მოიცავს ნებისმიერი საფუძვლით დისკრიმინაციული მოტივით ჩადენილ მკვლელობას, მათ შორის სექსუალური ორიენტაციის, გენდერის, გენდერული იდენტობის, რელიგიის, ეთნიკური წარმომავლობის საფუძვლით.

---

[31] იქვე, 3.

[32] სახელმწიფოს რეაგირება გენდერულად მოტივირებულ ძალადობაზე საქართველოში: კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2024, 97; დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის სტატისტიკის ერთიანი ანგარიში, 2023, 1 <https://www.geostat.ge/media/60697/diskriminacia_2023.pdf> [25.09.2025].

[33] შსს ადასტურებს კესარია აბრამიძის მკვლელობაში ბრალდებულის დაკავებას, 19 სექტემბერი 2024, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/33125921.html> [25.09.2025].

IV. დასკვნა

ადამიანის უფლებათა ევროპულ სტანდარტებთან საქართველოს კანონმდებლობის შედარებითი ანალიზის საფუძველზე შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ საქართველოს კანონმდებლობა ადგენს სამართლებრივ საფუძველს, რომლის მიხედვით, გამოძიება უნდა ჩატარდეს დისკრიმინაციის მოტივით სიცოცხლის მოსპობის ფაქტის (ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა დანაშაულის) მიმართ. ასეთი მიდგომა შეესაბამება ევროპული კონვენციის სტანდარტს.

რაც შეეხება საქართველოში დისკრიმინაციული მოტივით სიცოცხლის მოსპობის შემთხვევების გამოძიების პრაქტიკას, საქართველოს მიმართ ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებებმა გამოავლინა გამოძიების წარმოებისას გენდერული ნიშნით (ქართული კანონმდებლობით, ქალისა და მამაკაცის შეუწყნარებლობის გამო) დისკრიმინაციული მოტივის გამოკვეთის ხარვეზები. არსებობს ხარვეზები რელიგიის, ეთნიკური წარმომავლობის, სექსუალური ორიენტაციისა თუ გენდერული იდენტობის საფუძველზე ჩადენილი სავარაუდო სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულების გამოძიების მიმართ, კერძოდ, რომ ზოგ შემთხვევაში არ იკვეთება დისკრიმინაციული საფუძველი. ამ დასკვნას საფუძვლად უდევს სახალხო დამცველის ანგარიში, რომელიც ასახავს რამდენიმე წლის წინანდელ მდგომარეობას საქართველოში, თუმცა ბოლოდროინდელი მონაცემების ანალიზი ცხადყოფს, რომ მდგომარეობა ნაწილობრივ გაუმჯობესებულია.

დისკრიმინაციული მოტივით სიცოცხლის მოსპობის შემთხვევების გამოძიების ევროპული სტანდარტებიდან გამომდინარე, თუ მკვლელობის განმაპირობებელი ფაქტორია დისკრიმინაციული მოტივით ჩადენილი დანაშაული, აუცილებელია, გამოძიებამ გამოკვეთოს ასეთი მოტივი და ამ კუთხით წარმართოს გამოძიება.

მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის მნიშვნელოვანია, გაგრძელდეს შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოების თანამშრომელთა სწავლება დისკრიმინაციული ნიშნით ჩადენილი დანაშაულის შესახებ საერთაშორისო სტანდარტებისა და პრაქტიკის თაობაზე ცნობიერების ამაღლების მიზნით.

გამოყენებული სამეცნიერო ლიტერატურა

- Florczak-Wator M., The Role of the European Court of Human Rights in Promoting Horizontal Positive Obligations of the State, International and Comparative Law Review, Vol. 17, No. 2, 2017
- Guler T.S., 'Politive Obligations' Doctrine of the European Court of Human Rights: Is it Cogent or Obscure?, European Journal of Multidisciplinary Studies, Vol. 6, No. 1, 2017
- O'Boyle M., Duty to Carry Out an Effective Investigation Under Article 2 of the ECHR, in: El Tribunal Europeo de Derechos Humanos, Una vision desde dentro, En homenaje al Juez Josep Casadevall, Tirant lo Blanch, 2015
- Skinner S., Lethal Force, the Right to Life and the ECHR: Narrative of Death and Democracy, Hart Publishing, 2019

THE INVESTIGATION OF KILLINGS MOTIVATED BY DISCRIMINATION UNDER GEORGIAN LAW AND PRACTICE

KONSTANTIN KORKELIA

Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Member of the UN Human Rights Committee*

https://orcid.org/0009-0007-6533-2603

Abstract

The article examines whether Georgia's legal framework and practice governing the investigation of homicides committed with a discriminatory motive comply with the standards of the European Convention on Human Rights. Drawing on those standards, the article analyzes Georgian legislation and practice. Based on this analysis, it presents conclusions and offers recommendations for further improving Georgia's laws and practice.

Keywords: Discrimination; Homicide; Investigation; European Court of Human Rights; Georgia.

* The views expressed in this paper are the author's own and do not reflect the position of the UN Human Rights Committee.